

Zwolse ontwikkelingen

In de voorgaande hoofdstukken hebben wij veel aspecten belicht die te maken hebben met de geschiedenis van de plaats waar de stad Zwolle is ontstaan. Wat is daar dan nog aan toe te voegen? Moeten wij u vermoeien met sondergegevens die aantonen dat kort aan de oppervlakte en op dieptes van 8-12 meter klei en veen liggen terwijl “kenners” er van uitgingen dat op die plaatsen zandkoppen/dekzandruggen liggen?

Of u lastig vallen met gegevens uit andere publicaties waar auteurs zich alleen maar bezig hebben gehouden om hun eerdere teksten te verdedigen zonder gebruik te maken van de nieuwe gegevens? Natuurlijk kunnen wij een opsomming geven van de vondsten die de stadsarcheoloog in de laatste 10-15 jaar nog gedaan heeft maar voegt dat veel toe? Prehistorische vondsten van een paar duizend jaar oud die onder kleilagen of zogenaamde 10.000 jaar oude rivierduinen liggen? Nee, dat willen wij u niet meer aandoen. Althans in WW2 niet meer☺

Duidelijk is dat in dit artikel zoveel signalen door ons afgegeven zijn dat we nu besloten hebben om daar maar eens mee te stoppen. In enkele losse publicaties, Deze Dossier, Nieuwe Vecht en Ommen, ga ik in op wat bewoningsgeschiedenis en zal vooral in Ommen stuifzand behandelen. Extra bewijzen voor onze visie die geleverd zijn door de directie van “Natuur-Milieu en Faunabeheer in opdracht van het ministerie en ondertekend door de toenmalige minister van Landbouw en Visserij dhr. Braks. Waarvoor onze dank.

Resumé.

Zuidelijk van Zwolle en voorbij Zwolle vinden we oorspronkelijk een afwateringsstelsel dat water afvoert van de Oude IJssel. Het dal was/is vele kilometers breed. We moeten ons de IJssel, uit vroegere tijden, niet voorstellen als één rivier maar uit een aantal wateren die in meestal ondiepe geulen verspreid over dit brede gebied stroomden. Pas omstreeks het begin van onze jaartelling kreeg het IJsseldal weer verbinding met de Rijn. Het landschap zal voor een groot gedeelte bestaan hebben uit bos, waterplassen en veen. Moerasbos met elzen, wilgen en essen. Op de wat hogere gronden gemengd loofbos met eik en haagbeuk. In de overgangsgebieden iep en esdoorn naast de genoemde vijf soorten.

Het vroegere IJsseldal liep voornamelijk oostelijk van Zwolle. Zouden we heden ten dage de sluis uit het Zwolle-IJsselkanaal halen dan zou het water voor een groot deel via het Zwarte Water gaan stromen. In een vroegere periode kan dit hoogteverschil wel eens precies andersom geweest zijn zoals u al heeft kunnen lezen. In latere tijden is waarschijnlijk het maaiveld, door inklinking van de bodem, richting Zwartsluis lager geworden. Veenafgravingen hebben op verschillende plaatsen invloed gehad op de maaiveldhoogtes.

* Afbeelding 1

Een gezicht op een gedeelte van de Sekdoornpolder waar een grote zandwinning plaatsvindt. In deze kolk werd de (verontreinigde) grond uit de bouwput van de nieuwe bibliotheek aan de rand gestort. Nadat ik daarover geklaagd had, was de grond de volgende dag verdwenen. Niemand wist waar de grond gebleven was!!!

Dat Zwolle vandaag de dag nog steeds in een dal ligt zien we terug aan een aantal beken, die globaal van Oost naar West lopen en nabij Zwolle (de Sekdoornpolder) via de Nieuwe Wetering in noordwestelijke richting het water afvoeren naar waar nu de stad ligt.

De archeologische vondsten tonen aan dat de regio Zwolle gedurende duizenden jaren een aantrekkelijk woongebied was en nog is. En bovendien waterrijk want belangrijke nederzettingen kunnen slechts ontstaan aan stromend en bevaarbaar water.

De IJsselmond bij Kampen was tot het eind van de 12^e eeuw slechts een simpel veenstroompje. Dat betekent dat de afvoer van het water uit het IJsseldal voornamelijk rond Zwolle stroomde in de vorm van meerdere geulen. Foto Schoenkuipenbrug?

In 874 bezat het Stift (klooster) van Essen (Ruhrgebied) de hof Irthe of Het Iert. Er was in die dagen voor het betalingsverkeer weinig geld in omloop en de producten van Het Iert werden in natura geleverd, het graan, kippen, varkens etc. moesten per schip vervoerd worden. Wegen waren er nauwelijks. Niet aan een waterweg gelegen zou de keuze van de plaats van voornoemde hoven tot een bijzonder slechte gemaakt hebben. Er moet dus een waterstroom naar deze hoven gelopen hebben. En zoals we al beschreven hebben zal het water vanaf de Vecht-Reggekant en IJsselwater daar samen voor gezorgd hebben.

De vraag of Zwolle ontstaan is aan de IJssel heeft degenen die daar interesse in hadden decennia lang beziggehouden. Zelfs de eerste geschiedschrijver van Zwolle mr. Dr. Burghard Joan van Hattum (1741-1792) heeft zich daar in verdiept. Er zijn meerdere artikelen verschenen over dit onderwerp.

Hoewel de “gangbare mening”, als we het zo uit mogen drukken, ons vertelt dat Zwolle nooit aan de IJssel gelegen heeft zijn er in de voorgaande hoofdstukken vele aanwijzingen te lezen die als basis kunnen dienen voor een andere visie.

Natuurlijk vroegen wij ons af of Zwolle, voordat het als stad bekend was of zelfs voor die tijd, meer te maken had met het water dat vanaf De Vecht-Reggekant kwam dan met het IJsselwater. Dit omdat in de Sekdoornpolder, tussen Heinoseweg en de huidige spoorlijn naar Deventer, Vechtafzettingen zijn aangetroffen. Deze afzettingen waren overdekt door IJsselafzettingen! Dus mag je concluderen dat het Vechtwater er eerder was. Als we de gegevens gebruiken dat oude Vechtarmen naar Zwolle liepen dan is dat gegeven over die Vechtafzettingen in de Sekdoornpolder een aardig bewijs dat in het verre verleden de bewoners meer met de Vecht van doen hebben gehad dan..... Maar in een andere periode, misschien wel tijdens het ontstaan van de buurschappen? Of kort nadat de stadsrechten waren toegekend, heeft de IJssel vanaf Deventer de “Zwolse” bewoners aardig dwars gezeten. Meerdere zijtakken van de (hoofd?)bedding moeten vanaf de zuidelijke kant naar de latere stad toegestroomd zijn. De omkeer van het waterregiem, rond de

12^e-13^e eeuw, heeft zijn invloed gehad op de ontwikkeling van de stad. Wij hebben geprobeerd om dit aan te tonen. Probleem is natuurlijk dat we de tijdsperiode behandelen als de naam Zwolle opduikt in de geschriften. Voor die tijd waren er wel bewoners op de plaats die nu Zwolle heet maar of ze Zwollenaren genoemd mogen worden?

Op de Schipbeek en de Berkel was al vrij vroeg scheepvaartverkeer mogelijk. De import van Karolingisch materiaal (voornamelijk uit de Rijnstreek) zal naar Zwolle via het IJsseldal maar ook via de waterstromen die de Vecht en de Regge veroorzaakten, gegaan zijn. Oude Vechtbeddingen lagen langer open dan eerder gedacht werd. Op de een of andere manier moet Almelo voor het vervoer van producten daar een rol in gespeeld hebben want het is niet voor niets een overslagstad.

* Afbeelding 2 t/m 4

Het huidige Almelsekanaal, dat vroeger als Soes-Aa-Vecht bekend was, stroomt als enige waterweg nog naar Zwolle. Links van dit water ligt het park de Wezenlanden en de Wijk Assendorp.

Op afbeelding 2 is de Watertoren te zien aan de Turfmarkt. Aan deze zijde van de toren stroomt de "Nieuwe Vecht" in het Almelse kanaal.

Bij afbeelding 3 sta ik op de Schoenkuipenbrug en kijk richting de Thorbeckegracht. Aan de linkerkant, achter die boot, de Kerkstraat. Links van de brug die u in de verte ziet, heeft de latere 'Dieserpoort' gestaan.

Afbeelding 4 geeft een indruk hoeveel schepen er nu nog aan de Thorbeckegracht liggen. Links ziet u een gedeelte van de stadsmuur en één van de gerestaureerde torens die Zwolle nog rijk is

We zien dat Zwolse handelaren al omstreeks 1150 aanwezig waren in het Zwin bij Brugge en daar handel dreven in wol. In 1250 passerden ze op een handelsreis over de Rijn de tol bij Lobith. De handelaren moeten stroomopwaarts via het IJsseldal hun weg gezocht hebben.

In 1362 werd het (Motte)kasteel de Voorst belegerd door Kampen, Deventer en Zwolle onder leiding van de Bisschop van Utrecht. Zwolle bood zijn diensten aan onder voorwaarde dat het een gracht mocht graven naar de IJssel. Dit is de enige vermelding dat Zwolle **niet meer** verbonden was met de IJssel. Wat er volgens ons met die OUDE verbinding aan de hand was en waarom Ridder v Voorst dwars lag hebben wij in het hoofdstuk "**Kamperpoort**" uitgelegd.

Bij dijkdoorbraken en overstromingen is nog veel klei afgezet, vooral in de 13^e, het midden van de 15^e en laatste deel van de 16^e eeuw. O.a de beide lures (= wat het water opvangt, de 2^e en de 1^e), de Steenwetering en de Assendorperlure, vormden hier de loopvelden. Ook aan de andere kant van de stad waar de Aa de stad binnen stroomde en op het Noordereiland, grenzend aan het centrum, is veel klei afgezet. Dikke klei en veenlagen werden ook geconstateerd bij de omklapping van de Ceintuurbaan en in Ittersum.

Tijdens de werkzaamheden in 2010-2011 aan de Ceintuurbaan werden er tunnels onder die weg gegraven. Er werden leidingen verlegd en steeds kwam men in aanraking met verstoringen in de ondergrond. Toen een grote waterleidingsbuis onder de Meppelerstraatweg werd gespoten bleek dat zelfs op 18 meter diepte de klei aanwezig was!!!

Aan de kant waar vroeger het Esso pompstation stond was de klei kort onder het oppervlak aanwezig! We zitten dan in het gebied waar een oude Vechtarm gelopen heeft die later de Westerveldsche Aa werd genoemd.

Als Zwolle van de IJssel wordt afgesneden is het al snel met de actieve zeehandel gebeurd. Kon men eerder via Kampen de zee bereiken (hoe kom je daar anders dan via de IJssel☺) later moest Zwolle z'n weg zoeken via het Zwarte Water. Dat Zwolle en Kampen in die tijd oorlog met elkaar voerden heeft met deze problematiek te maken gehad.

In 1572 en 1573 zijn er bij Harculo sterke dijkdoorbraken geweest. Het schijnt dat de dijk daar meer dan dertig jaar opengelegen heeft waarbij het IJsselwater vrij spel had. Door de tachtigjarige oorlog had Zwolle geen geld meer voor herstel. Tussen de marken Harculo en Oldeneel liep een brede tochtsloot als begrenzing (vroeger was dit de Lake). Deze markegrens loopt bijna rechtlijnig door op de scheidingslijn van de marken Ittersum en Zuthem. We mogen wel aannemen dat dit dezelfde sloot was. De grenssloot kan gediend hebben als afvoer maar ook als overlaat voor loopvelden.

Een extract uit het markeboek van Harculo (1604) vertelt dat deze sloot door de overstromingen verzand is en vermeldt dat men wist dat tussen de marken Harculo en Oldeneel een open tochtsloot liep “streckende tot aan de Zandwetering van de oude slurinck af”. Wat slurinck betekent weten we niet. De sloot moet dan opnieuw gegraven zijn na de overstromingen. Dit zal veel voorgekomen zijn. Door overstromingen wordt het land afgevlakt door het water. Het water neemt dan allerlei zand en vegetatie mee en wordt afgezet in ondieptes van het land. Kuilen en sloten worden dan zo gevuld. Later worden nieuwe sloten gegraven maar of die dan op dezelfde plaats komen te liggen? Even terugkomen op de naam Slurinck: op de kadasterkaart van Zwolle, uit het begin van de 19^e eeuw, is die naam ingetekend op de plaats waar de Kleine Aa de stad instroomt! U ziet dat wij ons keurig aan een kleine opsomming van wat korte gegevens hebben gehouden. Dat had u zeker niet verwacht gezien de uitgebreide verhandelingen in de vorige hoofdstukken©

We vinden het wel genoeg want om al onze andere gevonden gegevens tot een verhaal te maken is eigenlijk ondoenlijk. Als we weer eens over wat extra tijd beschikken zullen de overgebleven notities onder de gegevens geplaatst worden die nu al in “Nadruppelen” staan.

In ‘[Onderzoek-Methodes](#)’ beloofde ik om de totale afbeelding te plaatsen van de huidige stad met daarop de kaart van 1545. Bij deze kom ik die belofte na. Rechts onderaan het ziekenhuis De Weezenlanden met rechts daar weer boven het Almelo kanaal. Links op de totaalafbeelding de wijk De Kamperpoort. Links ziet u ook, het groene, Park Eekhout waar nog een restant van een oude waterloop aanwezig is die richting de Linie-IJssel heeft gestroomd. U ziet dat er zo rond 1600-1625 veel vergraven is voor de aanleg van de Bastions en de nieuwe grachten. Veranderingen die plaats hebben gevonden zoals dat in meerdere steden gebeurde. Door deze veranderingen is het erg moeilijk geworden om een inzicht te krijgen hoe het voor die tijd was. Daarom dat ook teksten uit latere periodes aangepast werden in o.a. de Markeschouw en wij als onderzoekers voor “????????” komen te staan.

Wij willen u danken voor het lezen van al deze hoofdstukken.

Met vriendelijk groet
Herman Kamphuis en Egbert Dikken

Terug naar [inhoud WW2](#)

Volgend hoofdstuk: [Literatuur](#)